

Annál fejlettebb egy állam, minél inkább kultúrállam

Levéltárosok töltik be az **Osztrák–Magyar Monarchia** utolsó állásait

MAJER TAMÁS
tamas.majer@fmh.hu

FMH-ÖSSZEÁLLÍTÁS „A jövő Magyarországaiban a tudományos munkának el kell végre foglalnia az öt megillető helyet, mert a saját erejére utalt, ellenségektől körülvevett Magyarország jövő boldogulásának, kultúránk jövő fejlődésének legfontosabb feltétele a magyar tudomány fejlődőképességének biztosítása.”

Ujváry Gábor történész, a VÉRITÁS Történetkutató Intézet és Levéltár kutatócsoport-vezetője „Kultúra nélkül nincs Magyarország? Trianon kulturális következményei” címmel tartott május végén előadást a Magyarországi Kutató Intézet egyik Trianon-tematikus online konferenciáján.

Trianon – a szó a régi francia helységnéven túlmutató jelentése nyelvünkön nyílt seb, fájdalom, igazságtalanság, ilyesféle jelentéstartalommal bír mindenki számára, aki magyar. Ujváry Gábor mégis tudott szólni Trianon „pozitív” – ő maga is így, idézőjelek közé szorítva használta a szót – hatásairól. Nem káröröm, vagy könnyelműség sugárzott belőle, hanem a tudóság, az iskolázottság, a hagyományokon alapuló kultúra nagyságának hirdetése. „Egy nemzet ereje a kiművelt emberfők sokaságában rejlik.” Idézhetne volna Széchenyi Istvánt.

Az előadásom címében kérdésként megfogalmazott mondat – Kultúra nélkül nincs Magyarország? – egy állítás volt gróf Klebelsberg Kunoéól, aki a két világháború közötti időszak egyik meghatározó kulturális minisztere volt. Ő volt az, aki elérte, hogy Magyarország a kulturális politika a szakpolitikák között az első helyre kerüljön az 1920-as évek közepétől, ami se azelőtt, se azóta nem volt így – vágott bele előadásába Ujváry Gábor. – A trianoni békeszerződés kulturális vonatkozásban

Klebelsberg Kuno fehérvári diák is volt, régi iskolája, a Ciszterci Szent István Gimnázium lépcsőjén áll a szobra. 1926-ban lett a város díszpolgára

FOTÓ: NAGY NORBERT

Ujváry Gábor történész
FOTÓ: FEHÉR GÁBOR (ARCHÍV)

tulajdonképpen semmiféle intézkedést nem tartalmazott, éppen ezért ezen a területen viszonylagos mozgásszabadsága volt Magyarországnak – jegyezte meg.

Az előadó felsorolta, mennyi elemi iskolát, népiskolát, egyetemet, színházat, múzeumot vesztett el hazánk 1920-ban; majd hozzátette, hogy ennek ellenére 1930-ra

a legfejlettebb nyugat-európai országokhoz hasonlatosra, egy százmegjére csökkent a magyarországi, hat évvel idősebb népesség körében az analfabétizmus.

– A veszteségek azt eredményezték, hogy Magyarországon a kultúrpolitikát újra kellett gondolni, a trianoni Magyarország adottságaihoz, ha tetszik, ha nem tetszik, alkalmazkodni kellett, ezt az alkalmazkodást hajtotta végre a két világháború közötti időszak két jeles vallás- és közoktatásügyi minisztere, Klebelsberg Kuno és Hóman Bálint – jelentette ki Ujváry, majd idézte Hóman Bálint, egykori székesfehérvári országgyűlési képviselő szavait: „A jövő Magyarországaiban a tudományos munkának el kell végre foglalnia az öt megillető helyet, mert a saját erejére utalt, ellenségektől körülvevett Magyarország jövő boldogulásának, kultúránk jövő fejlődésének legfontosabb feltétele a magyar tudomány fejlődőképességének biztosítása. [...] A tudományos célokra szükséges anyagi eszközöket elő kell teremtenünk.” (A magyar tudományosság jövője, 1920.)

Nos, mint az ismert, az 1920-as évek közepétől az összes tárcá közül a vallás- és közoktatásügyi kapta a legmagasabb támogatást Magyarországon! – „Annál fejlettebb valamely állam, minél inkább kultúrállam.” – idézett újfént Ujváry, a remek előadó Kornis Gyula iskolapolitikus 1921-ből való gondolatát mutatta fel.

Az, hogy a kultúra, az iskolázottság, az írás-olvasás készsége, tudománya valóban magasrendű, arra példa az is, hogy a Magyarországra anno bevándoroltakat is – akiből aztán magyarországi nemzetiségek lettek – emelte a magyarországi kultúra, legalábbis a trianoni békeparancs előtti időkben mindenképpen. Ujváry Gábor előadásában idézett egy, a béketárgyalások idejéből, 1920. januárjából származó magyar jegyzéket, ami a fenti állítással párhuzamos: – „Kulturális főlényünk megítélésekre szemünkre szokták vetni [magyaroknak, megj.: a szerző], hogy azért vagyunk nemzetiségeinknél magasabban állók a kultúrában, mert azokat a művelődéstől visszatartottuk, ám ez esetben elfelejtik azt, hogy a nemzetiségek jelentékeny része az újabb időkben, a 18. században vándorolt be [...] De hogy ez a kultúra miképp emelte őket annak világos bizonyossága az, hogy műveltségükben, nevezetesen az átlagos kultúrafokmérő: az írás, olvasás terén mennyivel magasabban állnak, mint a szomszéd államok velük rokon nemzetiségei” – idézte az előadó. – Mit fejezett ez ki? Azt, hogy a magyarországi románok, a magyarországi szerbek sokkal magasabb kulturális mutatókat tudtak felmutatni, mint anyaországi társaik – magyarázta.

Egy érdekesség: előadása egyik szakaszában Ujváry Gábor egy laikus számára szinté alternatív valóságnak tűnő

kijelentést tett, amely volta-képpen nem más, mint egy izgalmas, magyar–osztrák levéltári struktúrát érintő tény, napi valóság. Arról van szó, hogy Ausztria–Magyarország közös kulturális vagonát, kincseit, dokumentumait (amit nem vitt el a békediktátum) fel kellett osztani a két ország között a békeszerződések létrejötte után.

– Hosszas tárgyalások kezdődtek Magyarország és Ausztria között arról, hogy mi is legyen a levéltári dokumentumokkal, illetve a múzeumi, könyvtári anyagokkal, azokkal, amelyek javarészt Bécsben voltak, és a Habsburg-ház tulajdonát képezték – mondta. – 1926-ban Magyarország és

A két ország által kötött megállapodás azóta is példa nélküli

Ausztria egy olyan kétoldalú megállapodást kötött, amely azóta is példa nélküli a nemzetközi megállapodások sorában. Ugyanis arról határoztak, hogy az 1526 és 1918 közötti, az egykori Monarchia történetére vonatkozó iratanyagot, amelyet Bécsben őriztek, a két ország közös szellemi tulajdonának nyilvánítják. Ennek értelmében magyar levéltári delegátusok kaphattak helyett az osztrák állami levéltárban, akiknek a fő feladata az volt, hogy az odaérkező magyar kutatók igényeit kiszolgálják. Ez a magyar levéltári delegáció intézmény mindmáig létezik. Azt mondhatjuk, hogy akik ma magyar levéltári delegátusként dolgoznak az osztrák állami levéltárban, azok az Osztrák–Magyar Monarchia utolsó közös állásait töltik be. Három vannak jelenleg ilyen státuszban. Azért merem ezt bátran állítani, mivel a magyar levéltári delegátusoknak Bécsben a magyar nagykövetségen – ami magyar felségterületnek minősül –, a miniszteri rangban lévő nagykövet előtt, illetve az osztrák kancellária legalább államtitkári rangú képviselője előtt kell letenniük az esküt az osztrák, illetve a magyar alkotmányra. Fizetésüket Magyarországtól kapják, ugyanakkor a munkakörülményeket az osztrák állami levéltárban az osztrák állam biztosítja. Így értem én azt, hogy ők töltik be az Osztrák–Magyar Monarchia utolsó, még ma is létező közös állásait – ismertette Ujváry Gábor.

Hóman Bálint (b3) akárcsak Klebelsberg Kuno, meghatározó szereplője volt a két háború közti Magyarország kultúrpolitikájának

FORRÁS: SZENT ISTVÁN KIRÁLY MÚZEUM

A járvánnyal kapcsolatos folyamatosan frissülő, hiteles információk:

FEOL.hu